

6. Горяйнов А.М. Примус і цивільно-правова відповідальність. Вісник Верховного Суду України. 2012. № 3 (139). С. 36–39.

7. Матвеев Г.К. Основания гражданско-правовой ответственности. М.: Юрид. лит., 1970. 312 с.

УМОВИ ТА ПОРЯДОК РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Корнійчук С. О.

студентка I курсу юридичного факультету

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Київ, Україна

У римському приватному праві існував досить широкий перелік випадків припинення шлюбу, він пов'язаний з певними життєвими обставинами, у яких може опинитися людина. При цьому варто зазначити, що припинення шлюбу може бути пов'язаним не тільки з нормами права, а й звичаями, традиціями та релігійними нормами.

Шлюб припинявся внаслідок: смерті одного з подружжя; втрати свободи або громадянства; розірвання шлюбу (розлучення) [1, стр. 81–82].

Як було зазначено Павлом: «Шлюб припиняється розлученням, смертю, взяттям в полон або іншим випадком рабства одного з них (подружжя)» (Д.24.2.1) [2].

Деякі вчені вказують також на інші підстави припинення шлюбу, що існували в римському праві. Так, зокрема, В.Б. Новицький зазначає, що шлюб припинявся в зв'язку з втратою громадянства, оскільки негромадяни, окрім латинів, як відомо не мали права вступати в законний шлюб, при якому діти діставали права римського громадянства, а батькові належала влада над дітьми, а тому не могли перебувати в законному римському шлюбі [1, с. 82]. Зустрічаються також аргументи, що до припинення шлюбу призводив також вступ дружини або чоловіка до монастиря.

Отже, можна припустити, що зазначені Павлом в Дигестах випадки припинення шлюбу є найпоширенішими, але цей перелік не є вичерпним, оскільки треба було враховувати конкретні життєві обставинами, в які потрапляла людина, а також релігійні нормами та звичаями, які склалися в римському суспільстві.

Втрата свободи наставала через полонення або обернення в рабство. Жінка не мала права вступати у новий шлюб протягом п'яти років. Якщо чоловік повертався з полону в Рим, то правильний шлюб продовжувався [3, стр.146].

При втраті громадянства шлюб вважався дійсним тільки згідно з правом народів [3, стр.146].

У римському сімейному праві діяв принцип широкої свободи розлучення за весь час існування Римської імперії. Виділяли різні підстави та порядок розлучення в шлюбі з чоловічою владою та шлюбі без чоловічої влади. Таким чином, ми можемо припустити, що розірвання шлюбу в Римі могло бути одностороннім, коли одна сторона відмовлялася від продовження існування шлюбного союзу, та двостороннім – коли шлюбний союз припиняється за згодою обох із подружжя [5, стр. 138].

В імператорський період встановлюються суттєві обмеження для розлучення, тому для того, щоб вчинити його, необхідне виконання наступних трьох умов: з дружиною не можна розлучитись тільки за бажанням, а виключно у випадку дійсної необхідності та за розпорядженням голови сім'ї; необхідно отримати дозвіл сімейного суду; розлучення допускається, якщо проступок дружини є достатньою підставою для цього [4, стр. 49].

Безпідставне розірвання шлюбу розглядалося як безчесне діяння, жерці відлучали чоловіка, і він жертвував частину свого майна, щоб умиловити тих богів, під заступництвом яких укладався шлюб. Правильний шлюб з чоловічою владою можна було розірвати тільки з ініціативи чоловіка і тільки тоді, коли були відповідні підстави, наприклад, порушення подружньої вірності, чаклунство на дітей, постриження в ченці, вчинення перешкод чоловікові до вживання вина [3, стр. 47].

Для розірвання шлюбу в Римі було створено специфічний орган – сімейний суд, серед функцій якого був розгляд питань, пов'язаних із розірванням шлюбу. На початкових етапах свого формування сімейний суд складався з числа родичів подружжя, а тому був досить добре знайомий з особливостями їх шлюбного життя. Спочатку сімейний суд складався із чоловіка та інших агнатів сім'ї. В тому випадку, якщо вирішувалося питання про покарання дружини та розірвання шлюбу в результаті її аморальної поведінки – то до сімейного суду долучалися родичі дружини, наприклад, її батько, інші родичі чоловічої статі [3, стр. 145–146].

Згодом, до розгляду справи про розлучення, могли залучатися й ті особи, які не були родичами заінтересованих осіб, наприклад, друзі подружжя чи одного з них [5, стр. 149].

Законодавство вимагало, щоб про розлучення повідомлялося публічно у присутності семи свідків з метою внесення ясності про сімейний стан громадян [3, стр. 47].

Узагальнюючи все вищесказане, можна зазначити, що з моменту виникнення такого інституту сімейного права як шлюб, одночасно виник інститут розірвання шлюбу, який змінювався і вдосконалювався з розвитком суспільства. Механізм розірвання шлюбу у римському праві був чітко регламентованим, складним по формі, обмеженим у підставах, тому рідкісним явищем. Шлюби були міцними, оскільки підтримувалися громадською думкою, правовим механізмом та релігійною мораллю.

Література:

1. Римское частное право/ Под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского: веб-сайт URL: <http://lib.maupfib.kg/wp-content/uploads/povizkiy.pdf> (дата звернення: 23.04.2021)
2. Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. Москва: Зерцало, 1997. 608 с. URL: <https://may.alleng.org/d/jur/jur704.htm> (дата звернення 23.04.2021)
3. Калюжний Р.А., Ящуринський Ю.В. Основи римського приватного права: курс лекцій. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. 184 с.
4. Основи римського приватного права/ за ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків: Право, 2008. 646с.
5. О разводе по римскому праву в связи с историческими формами римского брака. Период языческий / Л. Н. Казанцев. Киев: Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1892. 247с. URL: <https://dspace.spbu.ru/handle/11701/17376> (дата звернення 21.04.2021)